

บทที่ 5

สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

5.1 สรุปผล

การศึกษาวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพของผู้ใช้แรงงานในสถานประกอบการอุตสาหกรรมการผลิตในสภาวะเศรษฐกิจตกต่ำในด้านต่าง ๆ เพื่อเป็นข้อมูลพื้นฐานให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องนำไปพิจารณาใช้เป็นแนวทางในการให้ความช่วยเหลือสนับสนุนหรือจัดสวัสดิการให้แก่ผู้ใช้แรงงาน รวมถึงการปรับตัว เตรียมตัวในการประกอบอาชีพของผู้ใช้แรงงานเอง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสภาวะที่เศรษฐกิจโดยรวมของประเทศกำลังตกต่ำ โดยทำการศึกษาเฉพาะผู้ใช้แรงงานในสถานประกอบการอุตสาหกรรมการผลิตในเขตจังหวัดสมุทรปราการ ในการศึกษาครั้งนี้ได้ทำการเก็บข้อมูล โดยออกแบบสอบถามให้กับกลุ่มผู้ใช้แรงงานในสถานประกอบการบริษัทต่าง ๆ โดยตรงและผ่านเพื่อผู้ใช้แรงงาน จำนวน 324 คน ได้รับคืนมา 300 ชุด คิดเป็นร้อยละ 92.59

จากการเก็บข้อมูลและวิเคราะห์โดยวิธีการสถิติ สามารถสรุปผลได้ดังนี้

1. ข้อมูลทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง

ข้อมูลทั่วไปของประชากรกลุ่มตัวอย่าง 300 คน พบว่าเป็นเพศหญิงร้อยละ 43.7 เพศชายร้อยละ 56.3 มีอายุระหว่าง 21-25 ปี มากที่สุด ร้อยละ 33.3 รองลงมาคือ อายุระหว่าง 26-30 ปี ร้อยละ 28.3 ระดับการศึกษามัธยมศึกษาตอนปลายและประกาศนียบัตรวิชาชีพมากที่สุดร้อยละ 36.3 รองลงมาคือระดับมัธยมศึกษาตอนต้นร้อยละ 21.3 และปวท.,ปวศ., อนุปริญญาร้อยละ 18.7 สถานภาพการสมรสโสดมากที่สุดร้อยละ 49.2 สมรสและอยู่ด้วยกันร้อยละ 40.1 ผู้ใช้แรงงานที่ต้องดูแลรับผิดชอบค่าใช้จ่ายต่าง ๆ แก่สมาชิกในครอบครัว 1-2 คน มากที่สุดร้อยละ 38.1 รองลงมา 3-4 คน ร้อยละ 34.4 สถานภาพในครอบครัวเป็นสมาชิกในครอบครัวร้อยละ 65.0 รองลงมาเป็นหัวหน้าครอบครัวร้อยละ 30.0 การอยู่อาศัย ส่วนใหญ่กลุ่มผู้ใช้แรงงานจะเช่าอาศัยอยู่ ทั้งเช่าบ้านและห้องชุด รวมร้อยละ 58.9 ตำแหน่งงานปัจจุบันส่วนใหญ่เป็นพนักงานในระดับปฏิบัติการลูกจ้างประจำร้อยละ 69.2 ประเภทของอุตสาหกรรมที่ทำงานอยู่ ส่วนใหญ่มีอยู่ 3 ประเภทที่ใกล้เคียงกันคือสิ่งทอและผลิตภัณฑ์จากสิ่งทอและกิจการฟอกย้อมร้อยละ 19.7 ขึ้นส่วนอุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์และ

คอมพิวเตอร์ร้อยละ 18.0 เครื่องใช้ ไฟฟ้าอุปกรณ์และส่วนประกอบร้อยละ 15.0 อายุการทำงานในบริษัทปัจจุบันส่วนใหญ่อยู่ระหว่าง 1-3 ปี ร้อยละ 40.6

ผลจากการวิจัยพบว่า เพศชายมีความต้องการเปลี่ยนงานและอาชีพน้อยกว่าเพศหญิง ผู้ที่มีอายุน้อย โดยเฉพาะในช่วง 15-20 ปี ส่วนใหญ่มีความต้องการเปลี่ยนงานและอาชีพ กลุ่มผู้ที่มีอายุระหว่าง 21-30 ปี มีความต้องการเปลี่ยนงานและอาชีพสูงกว่ากลุ่มที่มีอายุ 31 ปีขึ้นไป ด้านการศึกษาพบว่า ผู้ที่มีการศึกษาจากระดับพื้นฐานถึงมัธยมศึกษาตอนปลาย ปวช. มีความต้องการเปลี่ยนงานและอาชีพสูงกว่าผู้ที่มีการศึกษาในระดับสูงขึ้น ที่อยู่อาศัย พบว่า ผู้ที่เช่าบ้านหรือห้องชุดอยู่มีความต้องการเปลี่ยนงานและอาชีพมากกว่ากลุ่มผู้ที่ไม่ต้องการเปลี่ยนงานและอาชีพ ตำแหน่งงานเมื่อเปรียบเทียบตำแหน่งงาน พบว่า ผู้ที่มีตำแหน่งหน้าที่การงานในระดับสูงขึ้น มีความต้องการเปลี่ยนงานและอาชีพน้อยกว่าพนักงานระดับล่าง ประเภทอุตสาหกรรมที่ทำงานอยู่ สังเกตได้ว่า ผู้ที่ทำงานในแต่ละประเภทอุตสาหกรรม ส่วนใหญ่ไม่ต้องการเปลี่ยนงานและอาชีพ อายุการทำงานในปัจจุบัน พบว่า ผู้ที่อายุการทำงานน้อยกว่า 1 ปี ต้องการเปลี่ยนงานและอาชีพมากกว่าผู้ที่อายุการทำงาน 1 ปีขึ้นไป และยิ่งอายุการทำงานมากขึ้น ยิ่งไม่ต้องการเปลี่ยนงานและอาชีพ

2. ความพึงพอใจในงาน

ผลการวิจัยความพึงพอใจในงาน พบว่า กลุ่มผู้ใช้แรงงานสามารถทำงานร่วมกับเพื่อนร่วมงานได้ดี คะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 4.11 รองลงมาได้แก่ความภูมิใจในงานที่ทำคะแนนเฉลี่ย 3.77 ในส่วนอื่น ๆ ผู้ใช้แรงงานส่วนใหญ่มีความพึงพอใจอยู่ในระดับปานกลาง เช่น ความมั่นใจในงานที่ทำ ค่าจ้าง สภาพแวดล้อมของโรงงาน การปกครองของหัวหน้างาน โอกาสความก้าวหน้าในงานที่ทำ ความพอใจในตัวของบริษัท และการจัดสวัสดิการที่มีให้ต่อพนักงาน

ส่วนกลุ่มของกลุ่มผู้ที่ต้องการและกลุ่มผู้ที่ไม่ต้องการเปลี่ยนงานและอาชีพ พบว่า มีความพึงพอใจในงานด้านต่าง ๆ มากน้อยไปในทิศทางเดียวกัน แต่กลุ่มของกลุ่มผู้ที่ไม่ต้องการเปลี่ยนงานและอาชีพ ส่วนใหญ่มีความพึงพอใจในงานด้านต่าง ๆ มากกว่า ยกเว้นการทำงานร่วมกับผู้ร่วมงาน กลุ่มผู้ที่ต้องการเปลี่ยนงานและอาชีพมีความพอใจสูงกว่าเล็กน้อย คือ โดยเฉลี่ย 4.15 และ 4.09 ตามลำดับ

3. การรับรู้ข่าวสาร

ข้อมูลข่าวสารภายนอกสถานประกอบการที่ผู้ใช้แรงงานรับรู้มากที่สุดคือ ข้อมูลเกี่ยวกับสถานะเศรษฐกิจตกต่ำของประเทศ เฉลี่ย 2.13 รองลงมาคือการรับรู้ข่าวสารเกี่ยวกับการจ้างงานจากภายนอกสถานประกอบการเฉลี่ย 1.88 น้อยที่สุดคือข่าวสารการให้ความช่วยเหลือขององค์กรเอกชน (มูลนิธิ, บริษัท ฯลฯ) เฉลี่ย 1.25 ส่วนข้อมูลภายในสถานประกอบการเกี่ยวกับความมั่นคงของบริษัทที่ทำงานอยู่ในสภาวะปัจจุบันเฉลี่ย 1.80 ส่วนข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการลดการจ้างงานในบริษัทที่ทำงานอยู่ปัจจุบันเฉลี่ย 1.54 เมื่อมีปัญหาในการทำงาน ผู้ใช้แรงงานส่วนใหญ่ร้อยละ 56.7 ปรึกษาเพื่อน รองลงมาร้อยละ 53.7 ปรึกษาหัวหน้างาน, ผู้บังคับบัญชา ส่วนของการรับรู้ข่าวสารเกี่ยวกับอาชีพ ส่วนใหญ่ร้อยละ 76.7 ทราบเกี่ยวกับแหล่งงาน สถานที่รับสมัครงานและรองลงมา ร้อยละ 46.0 ทราบเกี่ยวกับตำแหน่งงานที่ว่างแหล่งการรับรู้ข่าวสารเกี่ยวกับอาชีพส่วนใหญ่ร้อยละ 68.3 ทราบจากสื่อสารมวลชน เช่น วิทยุ โทรทัศน์ หนังสือพิมพ์ รองลงมาร้อยละ 49.3 ทราบจากเพื่อน

กลุ่มผู้ที่ต้องการเปลี่ยนงานและอาชีพได้รับข่าวสารเกี่ยวกับอาชีพ การทำงาน การรับสมัครงาน และข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับสถานะเศรษฐกิจตกต่ำของประเทศมากกว่ากลุ่มผู้ที่ไม่ต้องการเปลี่ยนงานและอาชีพ ส่วนข่าวสารข้อมูลด้านอื่น ๆ เช่น การได้รับข่าวสารเกี่ยวกับการให้ความช่วยเหลือขององค์กรเอกชน (มูลนิธิ บริษัท ฯลฯ) ข่าวสารเกี่ยวกับความมั่นคงของบริษัทที่ตนเองทำงานอยู่ในสภาวะปัจจุบัน กลุ่มผู้ที่ต้องการเปลี่ยนงานและอาชีพได้รับน้อยกว่า

4. สถานะเศรษฐกิจของผู้ใช้แรงงาน

ผู้ใช้แรงงานส่วนใหญ่ระบุว่ามีรายได้ประจำเท่าเดิม ร้อยละ 49.0 เพิ่มขึ้นร้อยละ 7.3 ร้อยละ 41.7 มีรายได้ลดลงส่วนใหญ่แล้วผู้ใช้แรงงานไม่มีรายได้อื่น ๆ ซึ่งเป็นรายได้พิเศษนอกเหนือจากการทำงานประจำร้อยละ 71.3 ส่วนทรัพย์สินของผู้ใช้แรงงานมีเท่าเดิมร้อยละ 51.7 และร้อยละ 32.3 มีทรัพย์สินลดลง ผู้ใช้แรงงานส่วนใหญ่ร้อยละ 32.7 ไม่มีเงินออม ร้อยละ 32.0 มีเงินออมลดลงและร้อยละ 30.0 มีเงินออมเท่าเดิม ในส่วนของหนี้สินผู้ใช้แรงงานส่วนใหญ่ร้อยละ 34.7 ไม่มีหนี้สิน ร้อยละ 33.0 มีหนี้สินเพิ่มขึ้นร้อยละ 24.3 มีเท่าเดิม ความพอเพียงของรายได้ส่วนใหญ่ร้อยละ 42.1 ไม่พอเพียงและร้อยละ 39.5 มีรายได้เท่ากับรายจ่าย ทรัพย์สินในปัจจุบันที่ผู้ใช้แรงงานมีอยู่ร้อยละ 7.0 มีพอเพียงโดยไม่ต้องทำงาน และร้อยละ 93.0 ไม่พอเพียง

การปรับตัวของผู้ใช้แรงงานเพื่อสนองตอบสถานะเศรษฐกิจตกต่ำของกลุ่มผู้ที่ต้องการ และกลุ่มที่ไม่ต้องการเปลี่ยนงานและอาชีพ โดยสภาพรวม ไม่มีความแตกต่างกัน กล่าวคือ ผู้ใช้แรงงานมีการปรับตัวให้เข้ากับสภาพความเป็นจริงให้มากที่สุด เช่น ลดการซื้อใช้สินค้าฟุ่มเฟือย ประหยัดค่าใช้จ่ายเครื่องอุปโภคที่จำเป็น และลดการเที่ยวเตร่ตามสถานเริงรมย์ เป็นต้น

5. การปรับตัวในสถานะเศรษฐกิจตกต่ำ

ผู้ใช้แรงงานส่วนใหญ่ร้อยละ 31.4 ลดการซื้อใช้สินค้าฟุ่มเฟือยลง 50% รองลงมาร้อยละ 19 ลดลง 25% และลดหมดเท่ากัน การประหยัดเครื่องอุปโภคที่จำเป็นร้อยละ 30.0 ลดลง 50% รองลงมาร้อยละ 23.7 ลดลง 25% การเที่ยวเตร่ตามสถานเริงรมย์ ส่วนใหญ่ร้อยละ 33.3 ลดหมด รองลงมาร้อยละ 23.3 ลดลง 75% การลดค่าใช้จ่ายทางสังคมส่วนใหญ่ร้อยละ 40.6 ยังคงใช้จ่ายเท่าเดิม รองลงมาร้อยละ 23.7 ลดลง 50% การย้ายที่พักอาศัยไปเช่าที่ถูกกว่าร้อยละ 57.5 ไม่ย้าย ร้อยละ 42.5 ย้าย ในส่วนของการยอมรับต่อสภาพปัญหาทางเศรษฐกิจ กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่รับได้ปานกลาง ร้อยละ 62.7 รองลงมารับได้มากร้อยละ 16.7 การพยายามพัฒนาตนเองโดยการศึกษาหาความรู้เพิ่มเติม ส่วนใหญ่มีความพยายามพัฒนาตนเองในระดับปานกลางร้อยละ 40 และรองลงมาร้อยละ 25.3 มีการพยายามพัฒนาตนเองมาก ส่วนของความรู้สึกต่อการปรับตัว ผู้ใช้แรงงานส่วนใหญ่มีความรู้สึกเฉย ๆ ปกติและมีกำลังใจต่อผู้ร้อยละ 38.4 และ 37.8 ความกล้าคิด ร้อยละ 22.1 รู้สึกห่อเหี่ยว

การปรับตัวของผู้ใช้แรงงานเพื่อสนองตอบสถานะเศรษฐกิจตกต่ำของผู้ที่ต้องการและไม่ต้องการเปลี่ยนงานและอาชีพ โดยสภาพรวมปรับตัวไปในทิศทางเดียวกัน กล่าวคือ ผู้ใช้แรงงานมีการปรับตัวให้เข้ากับสภาพความเป็นจริงให้มากที่สุด เช่น ลดการซื้อใช้สินค้าฟุ่มเฟือย ประหยัดค่าใช้จ่ายเครื่องอุปโภคที่จำเป็น และลดการเที่ยวเตร่ตามสถานเริงรมย์ เป็นต้น

6. การเตรียมตัวด้านอาชีพ

ผลการวิจัยการเตรียมตัวด้านอาชีพของผู้ใช้แรงงาน พบว่า ส่วนของความต้องการเพิ่มความรู้ความสามารถเกี่ยวกับการทำงานในอุตสาหกรรมการผลิต ส่วนใหญ่ร้อยละ 45.8 ต้องการเพิ่มเทคนิคและทักษะการผลิต รองลงมาร้อยละ 34.1 ต้องการเพิ่มความปลอดภัยในการทำงาน ในการศึกษาหาความรู้โดยวิธีต่าง ๆ ผู้ใช้แรงงานส่วนใหญ่ใช้วิธีอ่านจากหนังสือเอกสารต่าง ๆ ด้วยตนเอง ซึ่งเป็นการศึกษาหาความรู้โดยไม่หวังวุฒิการศึกษาหรือปริญญาบัตรร้อยละ 50.3 รองลงมาร้อยละ 17.5 ศึกษาต่อโดยระบบการศึกษาผู้ใหญ่ เป้าหมายในการทำงานส่วนใหญ่ร้อยละ 44.8 ต้องการได้

เลื่อนตำแหน่งที่สูงขึ้น รองลงมาร้อยละ 27.8 ต้องการเป็นผู้เชี่ยวชาญ ส่วนของระยะเวลาที่คาดว่าจะทำงานได้จึงเป้าหมายส่วนใหญ่ร้อยละ 49.2 ตอบว่าไม่มีกำหนด รองลงมาร้อยละ 24.2 กำหนดในระยะ 5 ปี วิธีการทำงานให้ถึงเป้าหมายของผู้ใช้แรงงานส่วนใหญ่ ร้อยละ 63.1 ใช้วิธียุทธศาสตร์พัฒนาตนเอง โดยการศึกษาอบรมเพิ่มเติม รองลงมาร้อยละ 35.2 พยายามทำงานอย่างขยันขันแข็งตามที่หัวหน้าสั่ง ความคาดหวังผลตอบแทนจากการทำงานในอนาคตส่วนใหญ่ร้อยละ 86.6 คาดว่าจะได้รับเพิ่มขึ้นร้อยละ 11.4 คาดว่าจะได้รับเท่าเดิมความต้องการเปลี่ยนอาชีพจากอุตสาหกรรมการผลิตไปประกอบอาชีพอื่น ร้อยละ 59.1 ไม่เปลี่ยนและร้อยละ 40.9 จะเปลี่ยน ความต้องการในการประกอบอาชีพอื่นนอกเหนือจากอุตสาหกรรมการผลิต ส่วนใหญ่ร้อยละ 38.0 ต้องการค้าขาย รองลงมา ร้อยละ 23.6 ต้องการทำเกษตรกรรม ความต้องการในการเปลี่ยนไปประกอบอาชีพในอุตสาหกรรมอื่น ร้อยละ 73.2 ไม่เปลี่ยนและร้อยละ 26.8 จะเปลี่ยน ประเภทของอุตสาหกรรมผลิตที่จะเปลี่ยนไปทำร้อยละ 35.0 ต้องการเปลี่ยนไปทำอุตสาหกรรมผลิตชิ้นส่วนอิเล็กทรอนิกส์และคอมพิวเตอร์ ส่วนความต้องการในการได้รับการสนับสนุนในด้านต่าง ๆ ในการประกอบอาชีพ ส่วนใหญ่ร้อยละ 42.8 ต้องการเงินทุนกู้ยืม เพื่อเป็นทุนในการประกอบอาชีพ รองลงมาร้อยละ 37.0 ต้องการได้รับความรู้ทักษะในการประกอบอาชีพ

นอกจากนี้ ผลการวิจัยยังพบว่า เป้าหมายในการทำงานของกลุ่มผู้ที่ต้องการและกลุ่มผู้ที่ไม่ต้องการเปลี่ยนงานและอาชีพมีความแตกต่างกัน กล่าวคือ กลุ่มผู้ที่ไม่ต้องการเปลี่ยนงานและอาชีพ มีความคาดหวังที่จะได้เลื่อนขั้นตำแหน่งสูงขึ้นมากกว่ากลุ่มผู้ที่ต้องการเปลี่ยนงานและอาชีพ ส่วนเป้าหมายของกลุ่มผู้ที่ต้องการเปลี่ยนงานและอาชีพ ผลจากการวิจัยพบว่า ต้องการเป็นเจ้าของกิจการมากกว่ากลุ่มผู้ที่ไม่ต้องการเปลี่ยนงานและอาชีพ อาชีพนอกเหนือจากอุตสาหกรรมผลิตที่ผู้ใช้แรงงานต้องการเปลี่ยนไปทำ ส่วนใหญ่เป็นต้องการประกอบกิจการของตนเอง อาชีพส่วนใหญ่ที่สนใจได้แก่ การค้าขาย (เข้ามาขายไป) เกษตรกรรม การประมง และเลี้ยงสัตว์ แต่ที่ยังไม่เปลี่ยนไปทำ ส่วนใหญ่ยังขาดทุนทรัพย์ในการเริ่มต้น

5.2 อภิปรายผล

ผลจากการวิจัยเรื่องสภาพและความต้องการเพื่อการเตรียมตัวด้านอาชีพของผู้ใช้แรงงานในสถานะเศรษฐกิจตกต่ำ ศึกษาเฉพาะกรณี : ผู้ใช้แรงงานในสถานประกอบการอุตสาหกรรมการผลิตในเขตจังหวัดสมุทรปราการ ดังกล่าวข้างต้น สามารถอภิปรายผลตามวัตถุประสงค์ได้ดังนี้

1. ด้านลักษณะทั่วไปและสถานะเศรษฐกิจของผู้ใช้แรงงาน
2. ด้านความพึงพอใจในงานที่ทำอยู่ปัจจุบัน
3. ด้านการรับรู้ข่าวสารข้อมูลทั้งภายนอกและภายในสถานประกอบการ
4. ด้านการปรับตัวของผู้ใช้แรงงานเพื่อตอบสนองสถานะเศรษฐกิจตกต่ำ
5. ด้านการเตรียมตัวของผู้ใช้แรงงานทั้งที่ต้องการเปลี่ยนและไม่เปลี่ยนงานและอาชีพ

1. ลักษณะทั่วไปและสถานะเศรษฐกิจของผู้ใช้แรงงาน

เพศ ผลจากการวิจัยพบว่า เพศชายมีความต้องการเปลี่ยนงานน้อยกว่าเพศหญิง อาจเป็นเพราะเพศชายต้องรับผิดชอบต่อความเป็นอยู่ของสมาชิกในครอบครัวมากกว่า การเปลี่ยนงานอาจทำให้เกิดความไม่แน่นอนในสภาพการทำงานแบบใหม่ ซึ่งย่อมส่งผลกระทบต่อสภาพของครอบครัวที่ตนเองรับผิดชอบได้ ฉะนั้น บุคคลกลุ่มนี้จึงพอใจทำงานในสภาพเดิม

อายุ พบว่า กลุ่มของผู้ใช้แรงงานส่วนใหญ่อยู่ในวัยหนุ่มสาวคือมีอายุอยู่ในช่วง 21-25 ปี มากที่สุดคือร้อยละ 33.3 รองลงมาอยู่ในช่วง 26-30 ปี ร้อยละ 28.3 นอกจากนี้ ผู้ที่มีอายุน้อย โดยเฉพาะในช่วง 15-20 ปี จะมีความต้องการเปลี่ยนงานและอาชีพสูงกว่าความไม่ต้องการเปลี่ยนงานและอาชีพ ซึ่งสอดคล้องกับขั้นตอนสายอาชีพที่ W. Clay Hammer (1927: 207) ได้เสนอไว้ คือเป็นขั้นค้นหา (Exploration stage) ซึ่งเป็นช่วงที่บุคคลเริ่มค้นหาว่าอาชีพใดที่ตนชอบมากที่สุด หรือเหมาะสมกับความเข้าใจ ความสามารถมากที่สุด ในช่วงนี้อาจมีการเรียนรู้จากการทำงานจึงทำให้มีความต้องการในการเปลี่ยนงานสูง

ส่วนกลุ่มผู้ที่มีอายุระหว่าง 21-30 ปี มีความต้องการเปลี่ยนงานและอาชีพสูงกว่ากลุ่มที่มีอายุ 31 ปีขึ้นไป แสดงว่าผู้ที่มีอายุน้อยมีความต้องการเปลี่ยนงานและอาชีพพลดลงเมื่ออายุสูงขึ้นเรื่อย ๆ นับว่าสอดคล้องกับขั้นตอนสายอาชีพของ W. Clay Hammer (1927: 207)

การศึกษา พบว่าผู้ที่มีการศึกษาจากระดับพื้นฐานถึงมัธยมศึกษาตอนปลาย ปวช. มีความต้องการเปลี่ยนงานและอาชีพสูงกว่าผู้ที่มีการศึกษาในระดับที่สูงขึ้น คือระดับ ปวท. ปวส. และอนุปริญญาขึ้นไป ซึ่งสอดคล้องกับขั้นตอนสายอาชีพของ W. Clay Hammer (1927: 207) เช่นกัน

กล่าวคือ ผู้ที่มีการศึกษาลำกว่า สามารถจัดอยู่ในขั้นของ ขั้นเจริญเติบโต (Growth stage) จนถึงขั้นวางรากฐาน (Establishment stage) ซึ่งเป็นขั้น “หัวใจ” ของชีวิตการทำงาน ช่วงใดช่วงหนึ่งระหว่างนี้ บุคคลพบว่า อาชีพใดเหมาะสมกับคนมากที่สุด หากไม่เหมาะสมก็มีโอกาสในการเปลี่ยนงานสูง

ที่อยู่อาศัย ผู้ที่เช่าบ้านหรือห้องชุดอยู่ มีความต้องการเปลี่ยนงานและอาชีพมากกว่ากลุ่มผู้ที่ไม่ต้องการเปลี่ยนงานและอาชีพ อาจเนื่องมาจาก ผู้ที่เช่าห้องชุดอยู่จะย้ายไปที่แห่งใดก็ได้ เพราะไม่มีข้อผูกมัดหรือภาระกับสถานที่พักอาศัยมากนัก

ส่วนผู้ที่อยู่บ้านของตนเองหรือห้องชุดของตนเอง ไม่ต้องการเปลี่ยนงานและอาชีพมากกว่ากลุ่มผู้ที่ต้องการเปลี่ยนงานและอาชีพ อาจเป็นเพราะบุคคลกลุ่มนี้ พึ่งการทำงานใกล้บ้านของตนเอง หากเปลี่ยนงาน อาจทำให้เดินทางไปทำงานไม่สะดวก หรือมีอุปสรรคอื่น ๆ

ตำแหน่งงาน เมื่อเปรียบเทียบตำแหน่งงานของกลุ่มผู้ที่ต้องการและกลุ่มผู้ที่ไม่ต้องการเปลี่ยนงานและอาชีพพบว่า พนักงานระดับผู้บริหารไม่มีผู้ต้องการเปลี่ยนงานและอาชีพ เนื่องจากผู้บริหารมีความมั่นคงในอาชีพการทำงานสูงกว่าพนักงานระดับอื่น บุคคลกลุ่มนี้จึงอาจจัดอยู่ในขั้นรักษาสภาพ (Maintenance stage) เพราะถือเป็นช่วงสร้างฐานะการทำงานและมุ่งรักษาสภาพงานหรือดำรงตำแหน่งนั้นไว้ แทนไม่ต้องการเริ่มงานใหม่อีก ส่วนในด้านอื่น ๆ พบว่า มีกลุ่มผู้ที่ไม่ต้องการเปลี่ยนงานและอาชีพ มากกว่ากลุ่มผู้ที่ต้องการเปลี่ยนงานและอาชีพ ยกเว้นพนักงานระดับปฏิบัติการถูกจ้างชั่วคราวที่ต้องการเปลี่ยนงานและอาชีพมากกว่ากลุ่มผู้ที่ไม่ต้องการเปลี่ยนงานเนื่องจากบุคคลกลุ่มนี้ อยู่ในช่วงตัดสินใจว่างานที่เลือกนั้นเหมาะสมกับคนหรือไม่ ถ้ายังไม่พอใจหรือคิดว่าไม่เหมาะสมก็จะทดลองใหม่ โดยเปลี่ยนงานไปเรื่อย ๆ อาจจัดอยู่ในขั้นทดลอง (Trial stage) (W. Clay Hammer, 1927: 207)

ประเภทอุตสาหกรรมที่ทำงานอยู่ จากผลการวิจัยสังเกตได้ว่าผู้ที่ทำงานในแต่ละประเภทอุตสาหกรรม ส่วนใหญ่ไม่ต้องการเปลี่ยนงานและอาชีพ ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะในภาวะเศรษฐกิจปัจจุบัน เป็นช่วงที่หางานทำยากและมีโอกาสเสี่ยงต่อการตกงานสูง การรักษาสถานภาพงานในปัจจุบันไว้ จึงเป็นเหตุผลหลักของการไม่ต้องการเปลี่ยนงานและอาชีพ

อายุการทำงานในบริษัทปัจจุบัน จากผลการวิจัย สังเกตได้ว่า ผู้ที่อายุการทำงานน้อยกว่า 1 ปี ต้องการเปลี่ยนงานและอาชีพมากกว่าผู้ที่อายุการทำงาน 1 ปีขึ้นไป และยิ่งอายุการทำงานมากขึ้น ยิ่งไม่ต้องการเปลี่ยนงานและอาชีพ เพราะผู้ใช้แรงงานที่อายุน้อยเป็นช่วงที่กำลังตัดสินใจว่างานที่เลือกนั้นเหมาะสมกับคนหรือไม่ ถ้ายังไม่พอใจหรือคิดว่าไม่เหมาะสมก็อาจทดลองเปลี่ยนงานใหม่ไปเรื่อย ๆ ลักษณะเช่นนี้อาจจัดอยู่ในขั้นทดลอง (Trial) ส่วนเหตุที่ผู้มีอายุการทำงานมากกว่า 1 ปีขึ้นไป ไม่ต้องการเปลี่ยนงานและอาชีพ อาจเป็นเพราะบุคคลกลุ่มนี้ ได้พัฒนาขั้นคอนสายอาชีพ

ขึ้นไป จนมีความมั่นคงในระดับที่ตนเองพอใจ หรืออาจเป็นเพราะไม่ต้องการเสี่ยงกับภาวะเศรษฐกิจในปัจจุบัน การรักษาค่าแห่งและอายุการทำงานของคนไว้จึงเป็นวิธีที่ดีที่สุดที่บุคคลกลุ่มนี้เลือก ลักษณะเช่นนี้จึงอาจจัดอยู่ในขั้นรักษาสภาพ (Maintenance stage) ได้เช่นกัน (W. Clay Hammer, 1927: 207)

สภาวะทางเศรษฐกิจของผู้ใช้แรงงาน ดังกล่าวไว้ว่ากลุ่มผู้ที่ต้องการเปลี่ยนงานและอาชีพมีรายได้ประจำ ทรัพย์สิน และเงินออมลดลงมากกว่ากลุ่มผู้ที่ไม่ต้องการเปลี่ยนงานและอาชีพที่เป็นเช่นนี้ อาจเป็นเพราะว่าในภาวะเศรษฐกิจตกต่ำในกลุ่มผู้ที่ต้องการเปลี่ยนงานและอาชีพต้องประสบปัญหารายได้ประจำลดลง เนื่องจากถูกลดเงินเดือน หรือถ้าเป็นพนักงานรายวันอาจถูกลดวันทำงานลง จนเป็นเหตุให้กลุ่มนี้มีทรัพย์สินและเงินออมลดลง เพราะต้องนำเอาทรัพย์สินและเงินออมออกมาใช้ และในส่วนของรายได้อื่น ๆ นอกเหนือจากรายได้ประจำ กลุ่มผู้ที่ไม่ต้องการเปลี่ยนงานและอาชีพมีรายได้ส่วนนี้มากกว่ากลุ่มผู้ที่ต้องการเปลี่ยนงานและอาชีพ เหตุที่เป็นเช่นนี้ อาจเป็นเพราะว่ากลุ่มผู้ที่ต้องการเปลี่ยนงานและอาชีพมีรายได้อื่น นอกเหนือจากรายได้ประจำน้อยอยู่แล้ว อาจเนื่องมาจากในภาวะเศรษฐกิจตกต่ำได้ส่งผลให้บริษัทต้องประหยัดค่าใช้จ่าย มาตรการส่วนหนึ่งก็คือ พยายามลดการทำงานล่วงเวลาให้เหลือน้อยที่สุด มาตรการดังกล่าวนี้ จึงส่งผลให้พนักงานในกลุ่มผู้ที่ต้องการเปลี่ยนงานและอาชีพขาดรายได้พิเศษ นอกเหนือจากรายได้ประจำ หรืออีกประการหนึ่งก็คือ งานประจำที่ทำอยู่ไม่เอื้ออำนวยต่อการหารายได้พิเศษ พนักงานกลุ่มนี้จึงต้องการเปลี่ยนงานและอาชีพเพื่อหาช่องทางที่จะมีรายได้อื่น มาเสริมรายได้ประจำ

2. ความพึงพอใจในงานที่ทำอยู่

จากการวัดระดับความพึงพอใจต่อลักษณะต่าง ๆ กลุ่มตัวอย่างมีความพึงพอใจในการทำงานร่วมกับเพื่อนร่วมงานสูงที่สุด โดยเฉลี่ย 4.11 ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะเพื่อนร่วมงานเป็นกลุ่มผู้ใช้แรงงานในระดับปฏิบัติการและมีวิถีใกล้เคียงกัน จึงทำให้ใกล้ชิด ทั้งในด้านการทำงาน ทำกิจกรรม และปรึกษาปัญหาด้านต่าง ๆ อีกทั้งในช่วงชีวิตของมนุษย์ ตามปกติใช้เวลาส่วนใหญ่อยู่ในสถานที่ทำงาน จึงอาจกล่าวได้ว่า "ที่ทำงานเป็นบ้านแห่งที่สองของผู้ที่ทำงาน" การได้พบเพื่อน ได้พูดคุย แลกเปลี่ยนในเรื่องต่าง ๆ ได้ทำงาน และทำกิจกรรมร่วมกัน ย่อมทำให้ผู้ทำงานมีความสุขและเพลิดเพลินต่อการทำงาน (Haller and Gilmer, 1967: 380-384) และยังนับได้ว่าเป็นลักษณะทางสังคมของงาน กล่าวคือเมื่อทำงานร่วมกับเพื่อนร่วมงานได้ดีแล้ว และมีความพึงพอใจในส่วนนี้ดี ก็จะทำให้เกิดความพึงพอใจในงานตามมา

ในส่วนความพึงพอใจในด้านอื่น รองลงมาเท่า ๆ กันคือ ความภูมิใจในงานที่ทำ ความพอใจในบริษัทที่ทำอยู่ งานที่ทำอยู่มีความมั่นคง และการได้รับความเป็นธรรมจากหัวหน้างาน ผลการวิจัยนี้ชี้ให้เห็นว่า ในการทำงานโดยรวม โดยเฉพาะในเนื้องานที่ทำ กลุ่มผู้ใช้แรงงานมีความพึงพอใจในงานที่ทำอยู่ในเกณฑ์ดี สามารถรองรับสภาพการทำงานที่คนทำอยู่

ส่วนที่มีความพึงพอใจต่ำคือ สภาพแวดล้อมในการทำงาน ค่าจ้าง สวัสดิการ และโอกาสความก้าวหน้าในการทำงาน ผลการวิจัยนี้ชี้ให้เห็นว่า ผู้ใช้แรงงานยังมีความคิดว่าสิ่งที่เขาควรจะได้จากการทำงานควรมากกว่าที่ได้รับอยู่

จากแนวคิดการวัดระดับความพึงพอใจในการทำงานคือปัจจัยต่าง ๆ ที่มีผลต่อความพึงพอใจหรือไม่พึงพอใจในการทำงานของแต่ละบุคคลตามที่ Haller and Gilmer (1967: 380-384) เสนอไว้ เมื่อเปรียบเทียบกับผลการวิจัยจากกลุ่มตัวอย่าง เห็นได้ชัดว่า กลุ่มของกลุ่มผู้ที่ไม่ต้องการเปลี่ยนงานและอาชีพมีความพึงพอใจต่อลักษณะต่าง ๆ โดยรวมมากกว่ากลุ่มผู้ที่ต้องการเปลี่ยนงานและอาชีพ นับว่าสอดคล้องกับขั้นตอนสายอาชีพของ W. Clay Hammer (1927: 207) โดยเฉพาะขั้นวางรากฐาน (Establishment stage) นอกจากนี้ บางส่วนยังอยู่ในขั้นรักษาสภาพ (Maintenance stage) คือเป็นช่วงสร้างฐานะให้ตนเอง และมุ่งรักษาสภาพงานหรือการดำรงตำแหน่งนั้นไว้ โดยแทบไม่มีการริเริ่มงานใหม่นั้นอีก กอปรกับสภาวะเศรษฐกิจตกต่ำโดยรวมของประเทศและภาวะชะลอตัวทางเศรษฐกิจของประเทศเพื่อนบ้านในภูมิภาคเดียวกัน ส่งผลให้ภาวะการลงทุนหยุดชะงัก บริษัทห้างร้าน โรงงานต่าง ๆ ต้องปิดตัวเอง ภาวะการว่างงานของประชากรจึงมีมากขึ้น ทั้งแรงงานใหม่และแรงงานที่ถูกเลิกจ้าง (วิวัฒน์ ไทยสม, 2541: 34) กอปรกับภาวะการจ้างงานลดลง ดังนั้น ผู้ที่คิดจะเปลี่ยนงานจึงหางานใหม่รองรับได้ยาก การเปลี่ยนงานในช่วงนี้ จึงมีความเสี่ยงต่อความมั่นคงในอาชีพการทำงานสูง และถือว่าเป็นอีกสาเหตุหนึ่งที่ทำให้ผู้ใช้แรงงานมีความพอใจในงานเดิมของตน ไม่คิดเปลี่ยนงานและอาชีพใหม่

3. การรับรู้ข่าวสารข้อมูลทั้งภายนอกและภายในสถานประกอบการ

จากผลการวิจัยที่พบว่า ข้อมูลข่าวสารภายนอกสถานประกอบการที่ผู้ใช้แรงงานรับรู้มากที่สุด คือ ข้อมูลเกี่ยวกับสภาวะเศรษฐกิจตกต่ำของประเทศ รองลงมาคือการรับรู้ข่าวสารการจ้างงานจากภายนอกสถานประกอบการ ข้อมูลด้านการศึกษา การศึกษาอบรมเพื่อเพิ่มเติมความรู้ และน้อยที่สุดคือ ข้อมูลเกี่ยวกับการให้ความช่วยเหลือขององค์กรเอกชน ทำให้ผู้วิจัยสังเกตได้ว่า ข่าวสารข้อมูลเกี่ยวกับสภาวะเศรษฐกิจตกต่ำของประเทศ ซึ่งเป็นเรื่องสำคัญและเป็นเรื่องใหญ่ ได้รับการส่งจาก ผู้ส่งสารหรือแหล่งสาร (Source, Sender) ถึงผู้ใช้แรงงาน ซึ่งเป็นผู้รับสาร (Receiver)

สามารถผ่านช่องทาง (Channel) หรือสื่อ (Media) วิชยู โทรทัศน์ และหนังสือพิมพ์ ได้มากที่สุด ส่วนข่าวสารข้อมูลด้านอื่นก็ลดหลั่นกันลงไป

ในส่วนของคุณภาพภายในสถานประกอบการที่ได้สอบถาม 2 ประเด็น ผู้ใช้แรงงานรับรู้ข้อมูลเกี่ยวกับความมั่นคงของบริษัทที่ทำงานอยู่สูงกว่าข้อมูลเกี่ยวกับการลดการจ้างงานในบริษัท แต่เมื่อเปรียบเทียบกับข้อมูลจากภายนอกสถานประกอบการแล้ว พบว่ายังรับรู้น้อยกว่าข้อมูลเกี่ยวกับสภาวะเศรษฐกิจของประเทศและการจ้างงานจากสถานประกอบการ ซึ่งให้เห็นถึงการให้ข้อมูลข่าวสารแก่ผู้ใช้แรงงาน ภายในสถานประกอบการยังมีไม่มากนัก

เมื่อมีปัญหาในการทำงาน ผู้ใช้แรงงานส่วนใหญ่ปรึกษาเพื่อนร่วมงานและหัวหน้างาน หรือผู้บังคับบัญชามากกว่าปรึกษาญาติ ครอบครัว หรือผู้ใหญ่ที่เคารพนับถือ อาจเป็นเพราะว่า ปัญหาส่วนใหญ่เกี่ยวข้องกับการทำงานโดยตรง การปรึกษาเพื่อนร่วมงานหรือหัวหน้างาน ย่อมเข้าใจได้ดีกว่าปรึกษาคณะอื่น อย่างไรก็ตาม การปรึกษาญาติ ครอบครัว และผู้ใหญ่ที่เคารพนับถือ อาจมีบ้าง เพราะปัญหาการทำงานบางอย่างอาจเกี่ยวพันถึงเรื่องอื่น โดยเฉพาะการตัดสินใจในเรื่องที่สำคัญ ๆ เช่น การเปลี่ยนงานหรืออาชีพใหม่ เป็นต้น

การรับรู้ข่าวสารเกี่ยวกับอาชีพ กลุ่มผู้ใช้แรงงานทราบถึง แหล่งงาน สถานะที่รับสมัครงาน และตำแหน่งงานที่ว่างมากที่สุด แต่ทราบข่าวสารเกี่ยวกับแหล่งสนับสนุนเงินทุนในการประกอบอาชีพและการฝึกอบรมอาชีพน้อยมาก ผลการวิจัยนี้ชี้ให้เห็นถึง การให้ความสำคัญในการประชาสัมพันธ์ของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องหรือผู้ส่งสารแตกต่างกัน ส่วนแหล่งการรับรู้ข่าวสารเกี่ยวกับอาชีพ ผู้ใช้แรงงานทราบจากสื่อสารมวลชนมากที่สุด รองลงมาทราบจากเพื่อน แหล่งที่ทราบน้อยที่สุดคือ จากหน่วยงานภาครัฐ ผลการวิจัยนี้ ชี้ให้เห็นว่าการรับรู้ข้อมูลข่าวสารจากสื่อมวลชน และคนใกล้ชิดสามารถเข้าถึงผู้รับสารได้ดี ขณะเดียวกันยังช่วยให้มองเห็นถึงความค้ำจุนการประชาสัมพันธ์ของภาครัฐอีกด้วย

การรับรู้และแหล่งการรับรู้ข่าวสารเกี่ยวกับอาชีพ ผู้ใช้แรงงานส่วนใหญ่ทราบถึงแหล่งงาน สถานะที่รับสมัครงาน ตำแหน่งงานที่ว่าง แต่เรื่องแหล่งสนับสนุนเงินทุนในการประกอบอาชีพ สถานะที่ให้การฝึกอบรม หลักสูตรฝึกอาชีพ และอื่น ๆ ผู้ใช้แรงงานรู้น้อยมาก ที่เป็นเช่นนี้สามารถอธิบายได้ จากผลจากการวิจัยถึงแหล่งการรับรู้ข่าวสารเกี่ยวกับอาชีพ โดยส่วนใหญ่ได้รับจากสื่อสารมวลชน เช่น วิชยู โทรทัศน์ และหนังสือพิมพ์ มากที่สุด รองลงมาคือ รับรู้จากเพื่อน ส่วนแหล่งข่าวสารข้อมูลอื่น ๆ เช่น จากญาติ ครอบครัว หน่วยงานภาครัฐและเอกชน เป็นต้น รู้น้อยมาก ผลการวิจัยในสองส่วนนี้ นับว่าสอดคล้องกันคือ การรับรู้เกี่ยวกับเรื่องแหล่งงาน สถานะที่รับสมัครงาน ตำแหน่งงานที่ว่าง เป็นเรื่องของการทำงานที่ผู้ใช้แรงงานรับรู้มากที่สุด และส่วนนี้ทราบได้จากสื่อสารมวลชนและเพื่อนร่วมงาน ซึ่งเป็นแหล่งที่ให้ข่าวสารข้อมูลแก่ผู้ใช้แรงงานมากที่สุด

เช่นกัน ในส่วนอื่น ๆ เช่น แหล่งสนับสนุนเงินทุนในการประกอบอาชีพ สถานที่ให้การฝึกอบรม และหลักสูตรฝึกอบรม เป็นต้น ผู้ใช้แรงงานรับรู้ส่วนนี้น้อย แหล่งหรือหน่วยงานที่ให้ข้อมูลเหล่านี้โดยตรง ก็ให้ข่าวสารข้อมูลแก่ผู้ใช้แรงงานน้อยเช่นกัน

จากผลดังกล่าวชี้ให้เห็นถึงการค้ำประชาสัมพันธ์ของหน่วยงานต่าง ๆ ทั้งภาครัฐและเอกชน ซึ่งเป็นผู้จัดโครงการสวัสดิการต่าง ๆ แก่ผู้ใช้แรงงานหรือประชาชน เช่น มาตรการบรรเทาปัญหาการว่างงานแห่งชาติ เป็นต้น (ชาย ปดะคามินทร์, 2541: 5) และอาจทำให้โครงการเหล่านี้ไม่สามารถบรรเทาปัญหาการว่างงานของผู้ใช้แรงงานหรือประชาชน ได้เท่าที่ควร

จากการศึกษาที่พบว่า ในกลุ่มผู้ที่ต้องการเปลี่ยนงานและอาชีพ ได้รับข่าวสารเกี่ยวกับอาชีพ การทำงาน การรับสมัครงาน และข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับสถานะเศรษฐกิจตกต่ำของประเทศมากกว่ากลุ่มที่ไม่ต้องการเปลี่ยนงานและอาชีพ ส่วนข่าวสารข้อมูลด้านอื่น ๆ เช่น การได้รับข่าวสารเกี่ยวกับการให้ความช่วยเหลือขององค์กรเอกชน (มูลนิธิ บริษัท ฯลฯ) ข่าวสารเกี่ยวกับความมั่นคงของบริษัทที่ตนเองทำงานอยู่ในสภาวะปัจจุบัน กลุ่มผู้ที่ต้องการเปลี่ยนงานและอาชีพได้รับน้อยกว่า ผลการวิจัยนี้ ชี้ให้เห็นว่า ข่าวสารข้อมูลที่ได้รับมีผลต่อการตัดสินใจในการเลือกประกอบอาชีพของผู้ใช้แรงงาน กล่าวคือ การได้รับข้อมูลข่าวสารเป็นการทำให้เกิดความเข้าใจในสิ่งต่าง ๆ ได้ถูกต้องและช่วยนำไปสู่การตัดสินใจที่เหมาะสม นอกจากนี้ บทบาทของการสื่อสาร ยังทำให้เกิดการกระตุ้นเร้า (Motivation) ให้บุคคลเลือกแนวทางหรือปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของตนเอง ให้เป็นไปตามเป้าหมายที่ต้องการ (สมควร กวียะ, 2531: 181-182) ดังนั้น กลุ่มผู้ที่ต้องการเปลี่ยนงานและอาชีพเมื่อได้รับ ข่าวสารข้อมูลที่มุ่งใจและกระตุ้นเร้าในด้านอาชีพการทำงานและการรับสมัครงานส่วนนี้มาก ทอปรกับการได้รับข่าวสารข้อมูลที่มาจูงใจและกระตุ้นเร้าให้ทำงานอยู่กับบริษัทเดิมมีน้อย เช่น การให้ความช่วยเหลือขององค์กรเอกชน (มูลนิธิ บริษัท ฯลฯ) แก่ผู้ใช้แรงงาน และการได้รับข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับความมั่นคงของบริษัทที่ตนเองทำงานอยู่ในสภาวะปัจจุบัน เป็นต้น จึงเป็นแรงผลักดันให้บุคคลกลุ่มนี้เกิดความต้องการในการเปลี่ยนงานและอาชีพในที่สุด

ส่วนกลุ่มที่ไม่ต้องการเปลี่ยนงานและอาชีพ เมื่อได้รับข่าวสารข้อมูลในทางตรงกันข้ามกับกลุ่มที่ต้องการเปลี่ยนงานและอาชีพ โดยเฉพาะเกี่ยวกับการให้ความช่วยเหลือขององค์กรเอกชน (มูลนิธิ บริษัท ฯลฯ) และข่าวสารเกี่ยวกับความมั่นคงของบริษัทที่ตนเองทำงานอยู่ในสภาวะปัจจุบัน ย่อมทำให้การตัดสินใจไปในทางกลับกันคือไม่ต้องการเปลี่ยนงานและอาชีพ

4. การปรับตัวของผู้ใช้แรงงานเพื่อสนองตอบสถานะเศรษฐกิจตกต่ำ

เนื่องจากสถานะเศรษฐกิจตกต่ำส่งผลให้ผู้ใช้งานมีการปรับตัวเพื่อให้สอดคล้องกับสถานะดังกล่าวในหลาย ๆ ด้าน และเผชิญกับปัญหาต่าง ๆ เพื่อให้สามารถอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุขภายใต้กฎเกณฑ์ต่าง ๆ ของสังคม (โสภา สุพิณฑชัย, 2528:158) ผลจากการวิจัยจึงพบว่า ผู้ใช้งานมีการปรับตัวให้เข้ากับสภาพความเป็นจริงให้มากที่สุดเท่าที่สามารถทำได้ เช่น ลดการซื้อใช้สินค้าฟุ่มเฟือย ประหยัดค่าใช้จ่ายเครื่องอุปโภคที่จำเป็น และลดการเที่ยวเตร่ตามสถานเริงรมย์ เป็นต้น แต่สิ่งหนึ่งที่ผู้วิจัยพบว่าปรับลดน้อยลง ก็คือ ค่าใช้จ่ายทางสังคม เช่น การทำบุญต่าง ๆ อาทิจานกฐิน ผ้าป่า และงานแต่งงาน ฯลฯ เหตุที่เป็นเช่นนี้ ผู้วิจัยเห็นว่า ถึงแม้เศรษฐกิจตกต่ำ ค่าครองชีพสูงขึ้น ผู้ใช้งานจำเป็นต้องประหยัดค่าใช้จ่ายส่วนตัว แต่ขณะเดียวกันค่าใช้จ่ายทางสังคมกลับไม่สามารถปรับลดได้มากนัก เนื่องจากวัฒนธรรมประเพณีถือเป็นวิถีชีวิตปกติที่ผู้ใช้งานต้องสัมพันธ์กับคนอื่น ๆ ในสังคม แม้สามารถลดค่าใช้จ่ายส่วนตัวได้ แต่ค่าใช้จ่ายทางสังคมกลับเป็นเรื่องที่ยากต่อการปฏิเสธ เพราะค่าใช้จ่ายส่วนนี้สามารถส่งผลต่อความสัมพันธ์กับคนอื่น ๆ ได้ เช่นญาติพี่น้องและเพื่อนร่วมงาน เป็นต้น

ผลจากการวิจัยดังกล่าวนี้ จึงสอดคล้องกับที่ สุรางค์ จันทน์อม (2527: 84) ได้เสนอไว้ว่า การปรับตัวเป็นการที่บุคคลแสดงพฤติกรรมต่าง ๆ เพื่อให้บรรลุจุดมุ่งหมายปลายทางในสิ่งแวดล้อมของตน ด้วยแบบแผนที่แตกต่างกันไป เพื่อสนองตอบต่อทั้งทางร่างกายและสังคม

ส่วนการยอมรับสภาพปัญหาเศรษฐกิจ ส่วนใหญ่แล้วยังยอมรับได้ในระดับปานกลาง กล่าวคือ ผู้ใช้งานส่วนมากมีความพยายามในการพัฒนาตนเอง โดยการศึกษเพิ่มเติม มีความรู้สึกรู้สึกที่มั่นคงและยังมีกำลังใจต่อสู้ไม่หวั่นไหวต่อสภาพการณ์ที่เกิดขึ้น ถือเป็นการปรับตัวของผู้ใช้งานที่สนองตอบภาวะเศรษฐกิจตกต่ำได้อย่างหนึ่ง

การปรับตัวของผู้ใช้แรงงานเพื่อสนองตอบสถานะเศรษฐกิจตกต่ำของกลุ่มผู้ที่ต้องการและกลุ่มที่ไม่ต้องการเปลี่ยนงานและอาชีพ โดยสภาพรวมไม่มีความแตกต่างกัน กล่าวคือ ผู้ใช้งานมีการปรับตัวให้เข้ากับสภาพความเป็นจริงให้มากที่สุด เช่น ลดการซื้อใช้สินค้าฟุ่มเฟือย ประหยัดค่าใช้จ่ายเครื่องอุปโภคที่จำเป็น และลดการเที่ยวเตร่ตามสถานเริงรมย์ เป็นต้น

จากผลการวิจัยที่พบว่า ผู้ใช้งานได้มีการปรับตัว โดยพยายามลดค่าใช้จ่ายลง นับว่าสอดคล้องกับที่ภาครัฐได้มีมาตรการประหยัดหรือไทยช่วยไทย ซึ่งได้สนองตอบต่อการปรับตัวและช่วยให้ผู้ใช้งานปรับตัวได้ดียิ่งขึ้น (กระทรวงแรงงานและสวัสดิการสังคม, 2540: 3-5)

5. การเตรียมตัวของผู้ใช้แรงงานทั้งที่ต้องการเปลี่ยนและไม่เปลี่ยนอาชีพ

ในด้านการเตรียมตัวประกอบอาชีพของผู้ใช้แรงงาน จากผลการวิจัยที่พบว่า ในส่วนความรู้ความสามารถ ผู้ใช้แรงงานส่วนใหญ่อยู่ในอุตสาหกรรมการผลิต ต้องการเพิ่มเติมความรู้เพื่อเพิ่มทักษะในอาชีพปัจจุบัน โดยมีวิธีการแตกต่างกันไปตามศักยภาพและตามโอกาสเอื้ออำนวยเท่าที่พบส่วนใหญ่ศึกษาในระบบการศึกษาผู้ใหญ่หรืออ่านหนังสือเอกสารต่าง ๆ ด้วยตนเอง เนื่องจากต้องทำงานตามเวลา ไม่สามารถศึกษาในสถาบันการศึกษาในเวลาปกติได้ การหาความรู้เพิ่มเติม จึงเป็นความพยายามพัฒนาตนเอง พัฒนาอาชีพของผู้ใช้แรงงาน แต่ก็ทำได้ในระดับหนึ่ง เนื่องจากมีอุปสรรคเรื่องเวลาทำงาน ซึ่งสอดคล้องกับที่ กิ่งพร ทองใบ (2537: 567-570) ได้เสนอไว้ว่าการพัฒนาสายอาชีพรายบุคคลด้วยตนเองจะเป็นเรื่องยาก เพราะขึ้นกับปัจจัยหลายอย่างและปัจจัยบางอย่างก็ควบคุมไม่ได้ แต่ก็มีแนวทางปฏิบัติคือ การวางแผนชีวิต การวางแผนพัฒนางานหรืออาชีพ การวางแผนปฏิบัติงานหรืออาชีพ

ความคาดหวังผลตอบแทน (รายได้) จากการทำงานที่คาดว่าจะได้รับในอนาคต ผู้ใช้แรงงานส่วนใหญ่ยังมีความมั่นใจว่าจะได้เพิ่มขึ้น ในส่วนของความต้องการในการที่จะเปลี่ยนอาชีพ จากอุตสาหกรรมการผลิตไปประกอบอาชีพอื่นมีร้อยละ 40.8 และกลุ่มผู้ที่ไม่ต้องการเปลี่ยนมีร้อยละ 59.2 ถือว่ามีจำนวนแตกต่างกันพอสมควร ส่วนใหญ่ผู้ใช้แรงงานที่ยังทำงานในภาคอุตสาหกรรมการผลิต ไม่ต้องการเปลี่ยนไปทำงานในอุตสาหกรรมประเภทอื่น คือยังคงยึดสายอาชีพเดิมของตนไว้

ผู้ใช้แรงงานส่วนใหญ่มีเป้าหมายในสายงานที่คนหัวอยู่ คือการได้เลื่อนขั้นตำแหน่งที่สูงขึ้น หรือมีความก้าวหน้าในอาชีพการทำงาน ผู้ที่กำหนดระยะเวลาในการทำงานให้ถึงเป้าหมายในช่วงระยะเวลา 5-10 ปี และผู้ที่ไม่ได้กำหนดระยะเวลา มีจำนวนมากเท่า ๆ กัน ผลจากการวิจัยแสดงให้เห็นถึงความแตกต่างในการกำหนดแผนการณและแนวทางในการดำเนินชีวิต ส่วนวิธีการทำงานให้ถึงเป้าหมาย ผู้ใช้แรงงานส่วนใหญ่พยายามทำงานตามหน้าที่ของตนเองให้ดีที่สุด และพยายามพัฒนาตนเองโดยการศึกษอบรมเพิ่มเติม ซึ่งสอดคล้องกับ กิ่งพร ทองใบ (2537: 567-570) ได้เสนอว่า การพัฒนาสายอาชีพด้วยตนเองบุคคลไม่มากนักที่สามารถกำหนดแผนการพัฒนาสายอาชีพด้วยตนเองอย่างมีประสิทธิภาพ

นอกจากนี้ ผลการวิจัยยังพบว่า เป้าหมายในการทำงานของกลุ่มผู้ที่ต้องการและกลุ่มผู้ที่ไม่ต้องการเปลี่ยนงานและอาชีพ มีความแตกต่างกัน กล่าวคือ กลุ่มผู้ที่ไม่ต้องการเปลี่ยนงานและอาชีพ มีความคาดหวังที่จะได้เลื่อนขั้นตำแหน่งสูงขึ้นมากกว่ากลุ่มผู้ที่ต้องการเปลี่ยนงานและอาชีพ ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะกลุ่มนี้ ประเมินความก้าวหน้าในงานเปรียบเทียบกับอาชีพที่ตั้งไว้เดิม คือมักคิด

ว่าเป้าหมายสุดท้ายที่คนเคยคิดคาดหวังไว้ จะสามารถสำเร็จเป็นจริงได้ หรือไม่ก็อาจรู้สึกพอใจกับความสำเร็จที่ได้รับ จนเริ่มคิดถึงระดับความสำคัญของงานหรืออาชีพที่กระทำอยู่เพื่อความมั่นคงของงานหรืออาชีพของตนเอง โดยเฉพาะในช่วงภาวะวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจตกต่ำเช่นปัจจุบัน

ส่วนเป้าหมายของกลุ่มผู้ที่ต้องการเปลี่ยนงานและอาชีพ ผลจากการวิจัยพบว่า ต้องการเป็นเจ้าของกิจการมากกว่ากลุ่มผู้ที่ไม่ต้องการเปลี่ยนงานและอาชีพ เหตุที่เป็นเช่นนี้ อาจเป็นเพราะบุคคลกลุ่มนี้ ได้กำหนดจุดหมายชีวิตของตนเองไว้ เพื่อเป็นพลังหรือแรงจูงใจในการเปลี่ยนงานและอาชีพ ดังนั้น การทดลอง แสวงหา และการเสี่ยง เช่น เปลี่ยนงานและอาชีพใหม่ จึงเป็นหนทางหนึ่งที่บุคคลกลุ่มนี้คาดคิดว่าสามารถพาตนก้าวไปสู่จุดหมายสูงสุดของชีวิตได้ นั่นคือ การเป็นเจ้าของกิจการอย่างใดอย่างหนึ่ง

อาชีพนอกเหนือจากอุตสาหกรรมการผลิตที่ใช้แรงงานต้องการเปลี่ยนไปทำ ส่วนใหญ่เป็นต้องการประกอบกิจการของตนเอง อาชีพส่วนใหญ่ที่สนใจได้แก่ การค้าขาย (ซื้อมาขายไป) เกษตรกรรม การประมง และเลี้ยงสัตว์ แต่ที่ยังไม่เปลี่ยนไปทำ ส่วนใหญ่ยังขาดทุนทรัพย์ในการเริ่มต้น ดังนั้น ผลการวิจัยส่วนหนึ่งจึงพบว่าผู้ใช้แรงงานส่วนใหญ่ต้องการสนับสนุนด้านเงินทุนเพื่อใช้ในการประกอบอาชีพ และสนับสนุนด้านความรู้ ทักษะ และให้คำปรึกษาแนะนำในการประกอบอาชีพเป็นอย่างมาก สอดคล้องกับโครงการหรือมาตรการต่าง ๆ ของรัฐที่จัดขึ้น เช่น การเร่งรัดฝึกอบรมเพิ่มทักษะฝีมือแรงงาน การให้เงินทุนประกอบอาชีพ หรือโครงการ “เกษตรทฤษฎีใหม่” ตามแนวพระราชดำริ เป็นต้น (กระทรวงแรงงานและสวัสดิการสังคม, 2540: 3-12)

5.3 ข้อเสนอแนะ

จากการเก็บข้อมูล วิเคราะห์ และสรุปผล ผู้วิจัยขอแยกข้อเสนอแนะออกเป็น 4 ส่วนดังต่อไปนี้

1. ข้อเสนอแนะสำหรับสถานประกอบการ

1.1 นายจ้างควรจัดสวัสดิการหรือบริการต่าง ๆ ที่เป็นการส่งเสริม สนับสนุนให้ลูกจ้างได้พัฒนาตนเองในด้านต่าง ๆ ทั้งในด้านการทำงาน ด้านความเป็นอยู่ และด้านการศึกษา เพื่อลูกจ้างจะได้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น ทั้งยังช่วยเพิ่มพูนความรู้และประสบการณ์การทำงานให้กับลูกจ้างอย่างสอดคล้องกับภาวะเศรษฐกิจที่ตกต่ำในปัจจุบันอีกด้วย

1.2 ภายในโรงงานควรได้จัดให้มีการประชาสัมพันธ์อย่างสม่ำเสมอ ค่อยเนื่อง และทันต่อเหตุการณ์ เช่น คัดป้ายประกาศ หรือบริการเสียงตามสาย เป็นต้น

1.3 นายจ้างควรให้การดูแลเอาใจใส่ในเรื่องสุขภาพกายและใจของผู้ใช้แรงงานเป็นพิเศษ เช่น มีการตรวจสุขภาพหรือให้การรักษาพยาบาลเบื้องต้น ส่วนในเรื่องสุขภาพจิตใจ ควรจัดให้มีแผนกรับปรึกษาหรือร้องทุกข์ในเรื่องต่าง ๆ ให้แก่พนักงาน

2. ข้อเสนอแนะสำหรับรัฐบาล

2.1 รัฐบาลควรเอาใจใส่เกี่ยวกับการให้บริการหรือสวัสดิการต่าง ๆ แก่ผู้ใช้แรงงานอย่างทั่วถึงและเข้าถึงกลุ่มของผู้ใช้แรงงานอย่างแท้จริง เช่น มาตรการ ไทยรักไทย โครงการสินเชื่อการจัดการรวาน (ตลาดนัดสัญจร) สินค้าน้ำราคาถูก เป็นต้น หรือการให้เงินทุนประกอบอาชีพ ควรดำเนินการควบคู่ไปพร้อม ๆ กับการให้ความรู้เทคนิคและทักษะในการประกอบอาชีพและลดขั้นตอนการปฏิบัติงานที่ซับซ้อน หากกำลังเจ้าหน้าที่ของรัฐไม่เพียงพอ ภาครัฐควรประสานความร่วมมือกับเอกชน ดำเนินการเรื่องนี้อย่างจริงจัง

2.2 เพิ่มงวดกับสถานประกอบการให้จัดสวัสดิการแก่ผู้ใช้แรงงาน โดยตรวจสอบว่ามี การจัดให้ได้อย่างแท้จริงและถูกต้องตามกฎหมาย

2.3 ภาครัฐควรรณรงค์ประชาสัมพันธ์ให้ทั้งฝ่ายผู้ประกอบการและกลุ่มผู้ใช้แรงงานให้ตระหนักถึงความจำเป็นและความสำคัญในการพัฒนาศักยภาพของตนเอง ในการประกอบอาชีพ และควรประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับโครงการช่วยเหลือต่าง ๆ ทั้งของภาครัฐและเอกชนอย่างทั่วถึง

3. ข้อเสนอแนะสำหรับผู้ใช้แรงงาน

3.1 ผู้ใช้แรงงานควรพยายามพัฒนาตนเองในด้านต่าง ๆ ทั้งในด้านทักษะการทำงานและการหาความรู้เพิ่มเติม เพื่อความก้าวหน้าในอาชีพและการทำงานของคนในอนาคต

3.2 ผู้ใช้แรงงานควรติดตามข่าวสารในด้านต่าง ๆ เกี่ยวกับการทำงาน การจ้างงาน สวัสดิการ ฯลฯ เพื่อประโยชน์ที่พึงได้รับ อีกทั้งพยายามทำความเข้าใจกับกฎเกณฑ์เงื่อนไขและระเบียบการต่าง ๆ ให้ถูกต้อง ซึ่งจะช่วยให้งานและอาชีพในปัจจุบันและอนาคตดีขึ้นเป็นลำดับ

3.3 ผู้ใช้แรงงานควรทำความเข้าใจสภาพแวดล้อม สภาพเศรษฐกิจ สภาพสังคม ฯลฯ โดยการติดตามข่าวสารข้อมูลจากแหล่งต่าง ๆ และพยายามปรับตัวให้เข้ากับสภาพดังกล่าวให้ได้

โดยใช้หลักความจริง ใช้เหตุผลและผลให้มากที่สุด เช่น ลดการเที่ยวเตร่ ซึ่งจะก่อให้เกิดการสูญเสียวินัย และเสื่อมต่อสุขภาพ

4. ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

เนื่องจากผู้ใช้แรงงานเป็นกลุ่มที่มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการพัฒนาประเทศ ฉะนั้น ทว
จะได้ทำการศึกษาวิจัยในแง่มุมหรือประเด็นต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง เพื่อจะได้นำผลวิจัยมาเป็นข้อมูล
พื้นฐานในการกำหนดแนวนโยบายเกี่ยวกับผู้ใช้แรงงาน โดยเฉพาะ

